

Révész Margit (1885–1956), a hazai iskolapszichológia úttörője

Riskó Ágnes dr.

Révész Margit gyermekpszichiáter, gyermekpszichológus, kutató és intézményvezető volt öt évtizeden át, 1909 és 1956 között. Több területen végzett úttörő jellegű tudományos és klinikai munkát. Elsősorban gyermeklélektani, gyógypedagógiai és kriminálpedagógiai kérdésekkel, nehezen nevelhető gyermekek és „erkölcsi fogyatékos” fiatalok pszichés jelenségeinek vizsgálatával, gyógyításával és gyógyító nevelésével foglalkozott.

Révész Margit 1885. augusztus 25-én született Bácsfeketehegyen (ma: Feketić, Szerbia). Gondoskodó értelmiségi családban nőtt fel öt testvérével együtt. Apja orvos volt, pályaválasztási motivációját ez is elősegítette. Tanulmányait mindvégig kiemelkedő eredményekkel végezte. Kiemelendő, hogy a békéscsabai Rudolf Főgimnázium első leánytanulója volt. A budapesti orvosegyetemet 1909-ben fejezte be, idegorvosi diplomát szerzett. Pszichiátriai tapasztalatszerzését az angyalföldi elmegyógyintézetben, Nyíró Gyula neves ideggyógyásznál kezdte. Kísérleti lélektani kutatómunkája mesterének, Ranschburg Pálnak a Gyógypedagógiai Pszichológiai Laboratóriumában indulhatott el. Berlini szakmai gyakorlata után, igen fiatal orvosként elhatározta, hogy önálló gyógypedagógiai gyermekszanatóriumot és erdei iskolát nyit Budán, a János-hegy tövében, a Tündér-szikla szomszédságában. Elképzelését 1910-ben hitelekkel, apja erkölcsi támogatásával és első férjével, dr. Dósay

Mihály orvossal valósították meg. A Tanácsköztársaság ideje alatt a szanatóriumot államosították, állami felügyelőt neveztek ki az élére. A proletárdiktatúra bukása után Révész Margit visszakapta tulajdonát. Megkötötte második házasságát Hrabovszky József magántisztviselővel. Négy gyermeket neveltek fel. Az 1920-as évektől kezdve élte fénykorát a szanatórium. A második világháború alatt zsidó gyermekeket bújtattak az intézményben, és a felnőtteket hamis papírokkal segítették a menekülésben. A háború után két évre bérbe adták az épületet a Joint nemzetközi zsidó segélyszervezetnek. A bérleti szerződés lejártá után az ingatlant államosították, a gyógyító tevékenység végleg megszűnt, az épületegyüttes állagromlása elindult. Révész Margit kezdettől fogva széles körű tudományos érdeklődéssel és intenzív klinikai munkavégzéssel élte életét, amelybe saját gyermekeik nevelése és a családi élet dinamikája is beletartozott. Nagy figyelmet fordított a tehetség kérdéskörére, különösen gyermekek és nők esetében. Hozzá kötődik a kriminálpedagógia lélektani alapjainak lerakása. A gyógypedagógiai főiskolán kísérleti lélektanból adott elő. Számos gyermeklélektani, gyógypedagógiai tanulmánya jelent meg. Ő szerkesztette a *Magyar Gyógypedagógia*, a *Gyermekek* és a *Jövő Útjain* folyóiratokat. A nőlélektan és a nőtörténetírás iránt is érdeklődött. Figyelmet és energiát fordított a dolgozó nők komplex életkörülményeinek, munkavégzésének elemzésére, különös tekintettel az aktuális társadalmi vonatkozásokra. Számos szakmai és társadalmi szervezetben aktívan tevékenykedett, például a Magyar Gyermektanulmányi és Gyakorlati Lélektani Társaságban és az akkori Magyar Pszichológiai Társaság Ösztönkutató Szakcsoportjában, valamint a Magyar Gyermektanulmányi Társaság Jogi és Gyermekvédelmi Szakosztályában.

Életművének tekinthető az 1911-ben megnyitott, 1947-ig működő első Gyógypedagógiai Gyermekszanatórium és Erdei Iskola, közismert nevén a „Szani” megalapítása és fenntartása a rászoruló gyermekek értelmi, érzelmi és magatartási zavaraihoz való komplex gondoskodás és nevelés érdekében. A háború sújtotta gyermekeken is igyekezett segíteni, mint ember és mint iskolapszichológus, Szttehlo Gábor evangélikus lelkésszel együttműködve. Élete végén gyermekrendelést folytatott, ezen belül pszichoterápiás segítségadást nyújtott Budapesten.

Gyógypedagógiai Gyermekszanatórium és Erdei Iskola, a „Szani”

Révész Margit hazai és külföldi tapasztalatai alapján 1911-ben nyitotta meg intézményét a testileg, lelkileg, szellemileg gyenge, 4–18 év közötti gyermekek és serdülők részére [1]. Kezdeti célkitűzése az ideges, gyengén fejlett, otthonukban nehezen nevelhető gyermekek és fiatakorúak kivizsgálása, nevelése és gyógyítása volt. Az intézet és az erdei iskola sajátos kialakítása lehetővé tette, hogy a körülölelő természeti környezet a nevelés, az oktatás és a gyógyítás szerves részévé váljon. Pedagógiai rendszerében a hangsúlyt a kapcsolatban történő oktatásra, nevelésre helyezte, amit harmonikusan egészített ki az individuális kivizsgálás, orvosi kezelés, pszichoterápia és a különböző fizikális gyógymódok (hidro-, fiziko-, elektroterápia, szabadlevegős fekvőkúra, masszázs, sport, gyógytorna) [2].

Az intézet az 1930-as évekre érte el működésének csúcsát. Iskolaidőszakban 3–14 éves fiúk és lányok, nyáron megerősödésképpen is szoruló gyerekek, valamint felnőttek voltak az intézet lakói. Ekkor már 25 főnyi pedagógus-, orvos- és segítőszemélyzet látta el a szanatórium és erdei iskola mintegy 70 lakóját. Talán különlegességnek, de mindenképp pozitív tényezőnek tekinthető, hogy a „Szani” működtetésében férjétől, Hrabovszky Józseftől folyamatosan segítséget kapott, és saját gyermekeikkel együtt „bentlakóként” élve éjjel-nappal jelen lévő tagjai voltak a közösségnek [3].

Révész Margitnak a munkájára és az intézményére, a „Szani” szépségére való visszaemlékezése ma is értékes üzenet: „...Serdülőknél előbb értelmi-intellektuális érdeklődésüket izgattam fel, szellemi (spirituális) felépítést igyekeztem kialakítani, s csak ezután került sor a pszichikum, lelkiség kifejtésére, mely lényegileg ösztön nevelés volt. Itt kellett nagyon vigyázni, hogy a kezdetben nélkülözhetetlen szuggesztív ráhatás fokként csökkenjen és a túl erős kötődés meglazuljon, mert különben a szülők iránti úgy is meglévő konfliktus még jobban elmélyült volna. Ezeknél a leányáknál volt a legmaradandóbb a »Szani« hatása. És még évek, évtizedek múlva is megmaradtak szellemi gyermekeimnek. Szintűgy időállónak maradt a munkatársakkal való együttérzés is” [1].

A második világháború alatt, együttérezve az üldözöttekkel, a zsidó származású, veszteségeik, halálfélelmek miatt súlyos lelki sérüléseket elszenvedett gyermekeket rejtegették a szanatórium falai között. Révész Margit hamis papírokkal látott el menekülő felnőtteket is, ezzel sok ember életét mentette meg.

1945 és 1948 között a Sztrehlo Gábor vezette Pax Gyermekotthon iskolapszichológusaként dolgozott Révész Margit, hozzájárulva a szükséges támogató atmoszféra és rehabilitációs célzatú aktivitások bevezetéséhez és folyamatosságához. A működési alap a családszerű nevelés volt, demokratikus önkormányzati rendszerrel és munkaiskolával összekötve. Komoly feladat volt a trau-

matizálódott gyermekekben az aktivitás támogatása, a közösségi érzés újraébresztése, a traumafeldolgozás elkezdése. A kortársközvetet kifejezetten terápiás hatásúnak tartotta [3–5].

Tudományos karrier

Révész Margit 1938-ban tekintett vissza arra, hogyan lett ideg orvos. Motivációiról így ír: „Vidéki népes orvosi családban nőttem fel, ahol a sokoldalúságra való beállítottságot a közepes anyagi jólét, a közös testvérsors, a túlnyomóan intellektuális légkör hozták létre ... Görög olvasmányaim hatása alatt Sokrates volt az eszményképem, kit elérni soha nem reméltem, de akinek morális ereje, áldozatos jósága, egyszerű életvonala, s mindenek felett a legmagasabb szellemi szintet elérő egyénisége volt részemre a végső nyugvópont ... Mindig az egésznek az összefüggése, a természeti jelenségek törvényszerűségei érdekelték... Orvosi munkámat ma is az olthatatlan kíváncsiság fűti, mely az elsőhöz hasonló módon ébred fel bennem a minden emberben létező egyéni tartalmak és kifejezési formák iránt, amelyek a maguk egyszerű megnyilvánulásában mégis a nagy törvényszerűség egyedi esetei” [6].

Révész Margit gazdag életpályája folyamán gyógypedagógiai és kriminálpedagógiai kérdésekkel, nehezen nevelhető gyermekek és „erkölcsi fogyatékos” fiatalok pszichés jelenségeinek vizsgálatával, gyógyító nevelésével, sokrétű gondozásával, terápiájával foglalkozott. Már 1909-ben közzölte első kísérleti adatait az „erkölcsi fogyatékos” gyermekek pszichológiai sajátosságaira vonatkozóan [7]. A vizsgált személyek (40 elemi iskolás fiú, 9–16 év) számolási képességét, emlékezetét, spontán érdeklődési körét, szuggesztíóval szembeni ellenállási képességét és reprodukciós hajlamát vizsgálta. Megállapította, hogy az „erkölcsileg züllött” gyermekek szellemi képességei a normálisokéi mögött maradnak. Értelmi fejlődésük ritmusa lassúbb. Megállapította, hogy szellemi képességeiknek megfelelő munka és társas helyzet esetén javulás állt be állapotukban.

Az első magyar országos gyermektanulmányi kongresszuson, 1913-ban, az „erkölcsi fogyatékos” gyermekek szellemi és érzelmi helyzetét és a szükséges tenni-valókat vázolta családi és társadalmi szempontból, a gyógypedagógia keretein belül. Kutatása alapján hangsúlyozta a differenciáldiagnosztika jelentőségét abban, hogy a vizsgált személyeknél elsősorban intellektuális gyengeségről vagy inkább primer érzelmi elváltozásokról van szó. Szorgalmazta, hogy az aktuális és a jövőbeli kedvező változások elérése érdekében hozzanak létre a gyermekek számára megfelelő intézeteket. Ebben komoly szerepet javasolt a Gyermektanulmányi Társaság hatáskörének és aktivitásának [8].

A kriminálpedagógia lélektani alapjaival foglalkozó írása bővítette a már kialakult természettudományos és jogi ismereteket a bűnöző egyén lélektani megismerésében [9]. Kifejti, hogy a pszichológiának nemcsak a bűn-

cselekmény felderítésében, a bűnöző megismerésében van jelentősége, hanem a bírót is segítheti a lényegi segítségadás megalapozásában, az egyén és a társadalom érdekeinek összehangolásában. Ennek jegyében alapították meg a Kriminálpedagógiai Intézetet az erzsébetfalvai gyermekbírósághoz kapcsolva, így is együttműködésüket ösztönözve, és ezúton tapasztalataikat a kriminálpedagógia művelői számára elérhetővé tették.

Révész Margit, aki 1918-ban már a gyógypedagógiai szanatórium és a kriminálpedagógiai laboratórium igazgatója volt, kidolgozta az „erkölcsi fogyatékos” gyermekek nevelésének pszichológiai alapelveit is.

Kutatómunkája és gyakorlati tapasztalatai alapján javasolta, hogy a pedagógusok munkájában, az érzelmi segítségadás érdekében, a pszichoterápiás szempontok is jelenjenek meg. Annak is szükségét látta, hogy a meglévő nagy, zárt intézetek mellett kisebb, félig nyitott létesítményeket hozzanak létre, ahonnan iskolába és munkahelyekre is ki tudnak járni a gyermekek és a fiatalok. A lányok nevelésének és rehabilitációjának lehetőségeit problematikusabbnak tartotta, ezért kiemelt figyelmet szánt helyzetüknek [9]. Az 1927-ben megjelent tanulmányában az „erkölcsi fogyatékos” fiatalok gyógyításában az orvos-beteg közötti kapcsolatban a fenntartás nélküli bizalom megteremtését szorgalmazta. Jelentősnek tartotta az ún. fizikális gyógymódokat (például mozgásterápia, masszázs) és az egyénre formált „lelki átalakító befolyásolás”-t, a pszichoterápiát, beleértve a pszichoanalitikai kúrát is. Kifejtette, hogy a patológiás állapotú, fejlődésképtelen fiataloknak nem a szanatóriumban, hanem elmeorvosintézetben tudnak segíteni.

Javasatait bátran foglalta össze: szükségét látta egy központi megfigyelőintézet létrehozásának, különösen a fiatalkorú pszichopátiások részére; ajánlást fogalmazott meg a szülő, az iskola, a hatóság és a bíróság segítségére, indítványozta a felmerülő esetek minél fiatalabb korban történő orvoslélektani megfigyelését és fejlesztését, a kutatások bővítését, valamint az érintett szakemberek továbbképzését [7, 10, 11].

Kifejezett érdeklődést mutatott a lányok sajátos lelki problémái iránt, és kezdeményezte kivizsgálásukat és az ennek alapján történő kezelésüket. A *Gyermek* című folyóiratban kifejti, hogy az ún. idegesség a lányok körében is elterjedt, hatékony kezelése szellemi együttműködést kíván a szakemberekkel. Tanulmányában ír a lelki idegesség már beazonosított megnyilvánulásairól, kiváltó okairól, keresi a baj „fészket”. Kiemeli a városi modern élet, az új társadalmi szokások, a gazdasági megterhelések és a lányok esetében egyre inkább jelentkező szülői maximalizmus kimerítő hatásait. Említi a nők érzékenységét, szexuális felvilágosításuk indokoltságát és kielégítő nemi életük komplex szempontjait. Megelőzésként – 1912-ben – az önismeret és az önreflexió fejlesztését javasolja rendszeres testi, szellemi és lelki tréning útján. Amennyiben a megelőzés nem elegendő, és a tünetek kialakultak, a szakemberekhez fordulást indítványozza. A specialisták, különösen a gyógypedagógusok számára

ismerteti az eredményes kúrálás előfeltételeit: pontos megfigyelési képesség, intuitív erő, találékonyság, kitarás, hivatásszeretet [12].

A „Társadalmilag abnormis leányok irányító nevelése” című munkájában kifejti, hogy a háború utáni időkben a társadalmi bajok – a traumatizálódott, nehezen nevelhető gyermekek, fiatalok magárahagyottsága, kriminalizálódása, a bűnözés stb. – kirívóbban jelentkeztek, míg a teendők felmérése és megszervezése, valamint a gondoskodás megvalósításának lehetősége kevésbé állt rendelkezésre [13].

Révész Margit kutatói és klinikai tapasztalatainak megfelelően a fogalmak tisztázását, az orvosi és nevelői megfigyelések, a hozzáillő kapcsolatban történő explorációk elvégzését és az összetett munkaterv kidolgozását javasolta – alkalmazható mérőeszközök és erőforrások hiányában. Hangsúlyozta a segítők életteli jelenlétét bármilyen, valódi eredmény elérése érdekében: „A lelki befolyásolás megindulásának elengedhetetlen kelléke a mély kapcsolat, az odaadó bizalmi érzés kiváltása, melynek pillérei az érdeklődés és a hit. A növendék kell, hogy érezze, hogy a vele foglalkozó orvos mélyen érdeklődik iránta, s kell, hogy hinni tudjon az orvos jóakarátú segíteni-akarásában és tudásában” [14].

Iskolapszichológusi munkásság

Révész Margit a kiterjesztett kutatásban és több helyszínen, valódi terepmunkában nyert komplex tapasztalatainak eredményeként össze tudta foglalni a kimagasló „örhelyen” dolgozó iskolapszichológusi munkájának főbb aspektusait [15].

Abból indult ki, hogy az iskolapszichológus az iskolaorvos kiegészítője, és különösen a megelőzésben van lehetősége az aktivitásra mind az egészséges, „átlag”, mind a kóros tünetekkel küzdő gyermekek körében. Tevékenységéhez tartozik a tehetséges gyermekek felismerése, támogatása, szükség esetén komplex gondozása is. Véleménye szerint az iskolapszichológus úgy működhet, mint egy jó háziorvos, és mind közvetett, mind közvetlen úton tevékenykedhet. Közvetve együttműködést kezdeményezhet a szülőkkel, a pedagógusokkal és a tanulókkal: egyéni kapcsolat megteremtése a tanulók szüleivel az információcserére és az edukáció érdekében, kontaktuskialakítás és gondozás, konferenciák szervezése a pedagógusokkal, ún. kisvizsgák szervezése, saját választás alapján tanuló párok kialakítása a kortársi segítség érdekében, nyilvános közvélemény megjelenítése, a pályaválasztás fókuszba helyezése.

Az iskolapszichológus közvetlen hatása a tanulókkal folytatott szerteágazó munka: fizikális kivizsgálás az iskolaorvossal együttműködve, a lelkiállapot és az érzelmi ösztönök dokumentálása (táplálkozás, úrités, alvás, érzelmi-szexuális élet). Különösen fontos a traumatizáló életesemények rögzítése az anamnézisben; szükség esetén lelki kivizsgálásra is sor kerül, mindez kiindulópontja lehet a szükséges pedagógiai és pszichológiai tennivalók

megszervezésének és megvalósításának. A tehetségek felismerése és támogató kísérése egész pályája alatt kiemelt érdeklődése volt. Végül az iskolapszichológus fontos tennivalójául említi az egész intézmény légkörének formálását az emberiség törvényei szerint.

A tehetségkérdések tudása

Révész Margit a nőtörténetírás iránt tevőlegesen érdeklődött. Az első magyar könyvtárosnővel, irodalomtörténéssel, Czeke Marianne-nal közösen dolgozta ki a rendkívül tehetséges Brunszvik Teréz életrajzát, valamint jellemrajzát [16].

Érdekelte a kutató lélektanának dinamikája [17], az orvosnő pszichológiája [18] és a női tehetség sajátosságai, például Marie Curie fizikus-kémikus különösen sikeres, rendkívüli életútjában. Marie Curie-t kiváló embernek írta le: „...mint tudós időálló, másokat is megihlető eredményeket hozott létre; mint ember egyesítette magában a legmagasabb férfi és női erényeket, abszolút fokban tárgyilagos és áldozatkész volt” [19]. A későbbiekben is írt a nő lelki sajátosságairól [20] és a dolgozó nő életviszonyairól, megváltozott családi és társadalmi helyzetéről, valamint feladatmegoldási lehetőségeiről is [21].

Révész Margit üzenete

65 éve hunyt el Révész Margit orvos, gyermekpszichiáter, gyermekpszichológus, gyógypedagógus, tehetségkutató és társadalomtudós. Immáron történelmi távlatból szemlélve életútját és munkásságát, megállapítható, hogy tehetséges, motivált, életenergiával telített, igaz ember, gazdag személyiség és jelentős szakember volt.

E tanulmányban felvázoltuk főbb érdeklődési köreit, tevékeny szakmai életének jelentősebb állomásait, eredményeit. Befejezésül saját szavai fejezik ki *ars poeticáját*, emberi attitűdjét. Az idézetben minden benne van, ami tevékeny életútján meghatározta és vezette: „Az orvosi pszichoterápia kezdetben a bizalmon, a belső tekintély elismertésén, szuggesztív erőben nyilvánul meg; ezáltal segíti a gyermeket saját hibái meglátásában (például hazudozás, gátlás, erőszakoskodás stb.), s az ellenük való tudatos küzdelemben. Végeredményben lehetővé teszi teljes önismerethez és szerény önelégültséghez kell eljuttatni a növendéket. A pedagógus munkája inkább kifelé irányul: a spontán érdeklődés segítségével ismereteket nyújt, a munkában kellő erőfeszítés után sikerekhez juttat, a szociális magatartásban fokozatosan kivezeti a növendéket a gyermekked élességből a lehető tudatos felelősségérzésig... A végső elvek tehát a következők: orvos és pedagógus dolgozzanak egymást kiegészítve, tudományos kritikával, de mégis hittel, optimistikusan a szociális gondolat jegyében” [22, 23].

Napjainkban is szükségünk van Révész Margit gondolataira, kezdeményezéseire, munkatapasztalataira, az együttműködés jelentőségének megmutatására a gyermekpszichiátriában, gyermekpszichológiában, a gyer-

mekgyógyászatban és a gyermekvédelemben, valamint a tehetségkutatásban. Örömteli, hogy itt volt, hogy eszméje, hivatásgyakorlásának módszere és a mindent átható pozitív érzelmi attitűdje, élettelisége gondos dokumentációi révén velünk-bennünk marad.

Irodalom

- [1] H. Révész M. The beauty of „Szani”. Remembrance. Manuscript. [A Szani szépsége. Visszaemlékezés.] Kézirat, 1952 körül. [Hungarian]
- [2] A. The SZANI. Dr. Margit Révész Hrabovszky's special pedagogy children's sanatorium. [A SZANI. Hrabovszky dr. Révész Margit gyógypedagógiai gyermekszanatóriuma.] Infotop Kft., Budapest, 1998. [Hungarian]
- [3] Révész M. Dr. Margit Révész children's sanatorium and forest school. Information leaflet. [Dr. Révész Margit gyermekszanatórium és erdei iskola. Tájékoztató kiadvány.] Felelős kiadó dr. Révész M. Atheneum Nyomda, Budapest, 1920 körül; pp. 1–15. [Hungarian]
- [4] H. Révész M. War-affected children. [Háború sújtotta gyermekek.] Köznevelés 1948; 2: 553–562. [Hungarian]
- [5] Bányai V, Frojimovics K, Gombocz E. (eds.) Orphans of the holocaust: the memory of Jewish orphanages and orphanages in Hungary. [Bányai V, Frojimovics K, Gombocz E. (szerk.) A vész-korszak árvái: a magyarországi zsidó árvaházak és gyermekotthonok emlékezete.] NÜB Nácizmus Üldözötteinek Országos Egyesülete, Budapest, 2020. [Hungarian]
- [6] H. Révész M. How did I become a neurologist? Struggles and results. The career history of nine excellent Hungarian women. [Hogyan lettem ideg orvos? Küzdelmek és eredmények. Kilenc kiváló magyar asszony pályatörténete.] Magyar Női Szemle Könyvtára, Budapest, 1938; 5: pp. 27–28. [Hungarian]
- [7] Révész M. Experimental data for the psychology of morally depraved children. [Kísérleti adatok az erkölcsileg züllött gyermekek pszichológiájához.] Orv Hetil. 1909; 53(2-3): 2–31. [Hungarian]
- [8] Révész M. Morally depraved children from a physiological and psychological point of view. A separate imprint from the diary of the first Hungarian national children's studies congress. [Az erkölcsileg züllött gyermekek élettani és lélektani szempontból. Különlenyomat az első magyar országos gyermektanulmányi kongresszus naplójából.] Fritz Ármin Könyvnyomdája, Budapest, 1913; pp. 3–15. [Hungarian]
- [9] Révész M. Psychological foundations of criminal pedagogy. [A kriminálpedagógia lélektani alapjai.] Fritz Ármin Könyvnyomdája, Budapest, Erzsébetfalvai Kriminálpedagógiai Intézet közleményei 1916; 2: 1–21. [Hungarian]
- [10] Révész M. Psychological guidelines for the correctional and healing upbringing of a morally depraved child. [Az erkölcsileg züllött gyermek javító és gyógyító nevelésének pszichológiai irányelvei.] Különlenyomat a II. Országos Gyermektanulmányi Tanácskozás alapján készült „A gyermekmentés útjai” c. könyvből. Bethlen Gábor Nyomda, Budapest, 1918; pp. 2–16. [Hungarian]
- [11] H. Révész M. Medical protection of the morally disabled. [Az erkölcsi fogyatékosok orvosi védelme.] Magy Gyógyped. 1927; 5:(1-3): 44–55. [Hungarian]
- [12] Révész M. Girls' nervousness. [Leányok idegessége.] A Gyermek 1912; 2: 3–14. [Hungarian]
- [13] H. Révész M. The social significance of the abnormal child. [A rendellenes gyermek társadalmi jelentősége.] A Jövő Útjain 1926; 1(4): 14–18. [Hungarian]
- [14] H. Révész M. Managing education of socially abnormal girls. [Társadalmilag abnormis leányok irányító nevelése.] A Jövő Útjain 1934; 1: 1–6. [Hungarian]

- [15] Hrabovszkyné Révész M. The importance of the work of a school psychologist in culturing instincts. Lessons from the material of the Pax Children's Home. [Az iskolapszichológus munkájának jelentősége az ösztönök kultúrájában. Pax Gyermekotthon anyagának tanulságai.] Paediatrica Danubiána 1947; II. 5: 298–319. [Hungarian]
- [16] H. Révész M. Characterization of Count Teréz Brunsvik from the point of view of heredity and psychology. In: Czeke M, H. Révész M. Life and character drawing of Count Teréz Brunsvik. [Gróf Brunsvik Teréz élet és jellemrajza. In: H. Révész M. Gróf Brunsvik Teréz jellemzése örökléstan és lélektani szempontból.] A „Kisdednevelés” kiadása, Budapest, 1926; pp. 29–37. [Hungarian]
- [17] H. Révész M. The psychology of the researcher. In: H. Révész M, Hermann-Cziner A. (eds.) Talent problems. [A kutató lélektana. In: H. Révész M, Hermann-Cziner A. (szerk.) Tehetségproblémák.] A Magyar Gyermektanulmányi és Gyakorlati Lélektani Társaság pszichológiai szemináriumában tartott előadások. Merkantil Nyomda, Budapest, 1930; pp. 95–109. [Hungarian]
- [18] H. Révész M. The psychology of the female doctor. [Az orvosnő pszichológiája.] Orvos-szövetség Lapja 1931; 34(9): 3–11. [Hungarian]
- [19] H. Révész M. Peculiarities of female talents – especially Mme Curie. [A női tehetségek sajátosságai – különös tekintettel Mme Curiere.] Orvosnő 1939; 1: 1–4. [Hungarian]
- [20] H. Révész M. The validation of a woman's spiritual characteristics among useful forms. [A nő lelki sajátosságainak érvényesítése hasznos formák között.] Magyar Női Szemle 1935; 1(5–6): 83–89. [Hungarian]
- [21] H. Révész M. Living conditions of a working woman. [A dolgozó nő életviszonyai.] Huszadik Század 1949; 37(5): 327–351. [Hungarian]
- [22] Hrabovszkyné dr. Révész M. The method of education children with intellectual disabilities and character disorders in Hungary. [A szellemileg fogyatékos és jellemzavarokban szenvedő gyermekek nevelési módszere Magyarországon.] Magy Gyógyeped. 1937; 15(9–10): 100–104. [Hungarian]
- [23] H. Révész M, Hermann-Cziner A. (eds.) Talent problems. [Tehetség-problémák.] Merkantil Nyomda, Budapest, 1930. [Hungarian]

(Riskó Ágnes dr.,
Budapest, Kuruclesi út 12., 1021
e-mail: csernakrisko@gmail.com)

„*Miseris succurrere disco.*” (Vergilius)
(Megtanulom enyhíteni a szenvedést.)